

Omgaan met armoede in de klas

‘Hoe gaat het nu met jou?’

Elk jaar na de zomervakantie werd er in de klas gevraagd waar iedereen was geweest? Die momenten op school waren de enige momenten in mijn jeugd dat ik me ‘anders’ voelde dan de anderen. De leerkracht kan tijdens die momenten het verschil maken voor een kind.

TEKST PETRA KLETTER BEELD TOM VAN LIMPT

Ik heb een gelukkige jeugd gehad met liefdevolle ouders. Door de ziekte van mijn vader was het financieel geen vetpot. Liefde en aandacht waren er in overvloed.

Wij konden niet naar het buitenland en hadden geen auto, maar mochten vele jaren vakantie vieren in het huis van mijn familie. Het waren heerlijke vakanties! Ik voelde me nooit 'die ander' of buitengesloten. Alleen op dat moment in de klas na de zomervakantie. Als adviseur bij het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ) geef ik nu onder andere scholingen over het signaleren en bespreekbaar maken van armoede aan professionals die met kinderen en hun ouders/opvoeders werken. In dit artikel de belangrijkste inzichten en tips uit die scholingen.

Onderwijs en armoede

Met jouw aanwezigheid als leerkracht op school, kun je elke dag opnieuw het verschil maken voor de kinderen

die dat nodig hebben door jouw houding en handelen. Je zet je elke dag in om de leerlingen te helpen om zich optimaal te ontwikkelen, door goed les te geven en door het creëren van een veilige en stimulerende omgeving in de klas.

Daarmee bouw je ook een vertrouwensrelatie op met de leerlingen, van waaruit je de

Als leerkracht kun je met je aanwezigheid het verschil maken

signalen van armoede kan oppikken en een luisterend oor kan bieden. Samen met de leerling én natuurlijk de ouders/verzorgers kunnen vragen en zorgen worden besproken en waar nodig oplossingen gezocht voor ontstane problemen (zoals stress door geldzorgen). Of wordt hulp gevraagd aan andere professionals die aan de school verbonden zijn.

De gevolgen van armoede door stress

Uit onderzoek blijkt dat Early Life Stress (langdurige stress op jonge leeftijd) de gezondheid van het kind niet alleen tijdens het opgroeien beïnvloedt, maar ook op latere leeftijd (Pijpers, Vanneste, & Ferron, 2021). Het heeft negatieve invloed op de huishouding, het immuunsysteem en de hersenontwikkeling, waardoor we op sociaal-emotioneel en cognitief vlak gaan disfunctioneren. Het heeft grote invloed op de schoolloopbaan en daarmee ook op de kansen op de arbeidsmarkt en de plek van iemand in de maatschappij. Reden genoeg om aan de voorkant (jeugdgezondheidszorg, kinderopvang en onderwijs) al goed te investeren in het voorkomen en/of verminderen van stress door (dreigende) geldzorgen. Naast aandacht voor de zorgen en de stressfactoren is het juist ook goed om in te zetten op de beschermende factoren die er vaak ook zijn en deze te bekrachtigen of te versterken (Kalthoff, 2020). Ook al is het soms lastig en weten we niet waar we moeten beginnen: we moeten onze schaamte overwinnen en in gesprek gaan.

In gesprek gaan met ouders/verzorgers

Een moeder over de school van haar kind: 'Geld wordt hier niet besproken tijdens de kennismaking. De directrice vraagt niet aan mij: "Hoe ziet het er thuis financieel uit?" Ze gaan er maar van uit dat je voldoende geld hebt. Ik ga het niet zelf zeggen, zo ben ik niet, dat durf ik niet. Als de directeur ernaar vraagt, dan wel, dan kunnen we het er gelijk over hebben. Over schoolreisjes enzo.' ►►

► Er wordt vaak gezegd dat er zoveel schaamte is bij de ouders. Ik zie in mijn scholingen juist vaak het ongemak bij de professional zelf om het over financiën te hebben. Ik hoor dan allerlei drempels:

- Je weet niet of geldzorgen op jouw school/in jouw wijk spelen bij de gezinnen en hoeveel gezinnen dat dan zijn.
- Je weet zelf niet genoeg van (de gevolgen van) armoede af om dit gesprek aan te durven gaan.
- Je weet nooit zeker of er bij de ander wel geldzorgen zijn.
- Je weet niet of je er wel over mag beginnen en hoe die ander zal reageren.
- Je kent geen mooie openingszin.
- En als je dat wel allemaal weet, weet je niet altijd waar je naartoe kunt verwijzen, dus waarom iets opstarten waar jij zelf niets mee kunt? Wat heb je dan te bieden?

Ik begrijp de drempels en vragen, maar besef je dat je als onderwijsprofessional ook veel wel

kunt doen voor de gezinnen die stress ervaren door (geld)zorgen door er te zijn en aandacht te hebben voor hun verhaal. De ervaringsdeskundigen met wie ik werk, geven aan dat je eigenlijk maar één vraag hoeft te onthouden: 'Hoe gaat het nu met jou?' Daarbij is het wel belangrijk hoe je die vraag stelt. Dat je in het moment aanwezig bent, dat je de gesprekspartner ziet en hoort. Ook doorzettingsvermogen is nodig. Ouders zullen niet meteen hun hele ziel en zaligheid op tafel leggen. Maar als duidelijk wordt dat het voor jou als leerkracht of op school een heel normaal onderwerp is om over in gesprek te gaan, zul je merken dat de ouders over hun (dreigende) geldzorgen gaan vertellen. Actuele onderwerpen (hoge kosten) maken het makkelijker om te vragen naar geldzorgen. Het is echt niet raar als je vraagt: 'Er zijn op dit moment veel gezinnen met financiële zorgen, waardoor de stress voor ouders soms hoog oploopt en kinderen in de knel komen. Voel je dat misschien ook wel eens?'

Het gesprek met kinderen is hetzelfde als bij ouders, maar wel afgestemd op het niveau van het kind

In gesprek gaan met kinderen

Het gesprek met de kinderen is hetzelfde als bij ouders, maar natuurlijk wel afgestemd op het niveau van het kind. In de handreiking *Omgaan met armoede op scholen; een handreiking voor po en vo* (Lusse & Kassenberg, 2022) staan voorbeelden en praktische handvatten voor de verschillende professionals binnen een school. Enkele voorbeelden:

- Neem de kinderen apart en kaart laagdrempelige onderwerpen aan en benoem concreet wat je ziet als aanloop om (geld)zorgen bespreekbaar te maken. Zoals de (niet) meegenomen lunch of geen winterjas aanhebben als het koud is. Vraag bijvoorbeeld: 'Ik zie dat je je mooie zomerjas nog draagt, ik vraag me af of je het niet koud hebt nu het wat kouder wordt?' En als blijkt dat ze geen winterjas hebben vanwege gebrek aan geld, bespreek dan of de leerling het fijn vindt als je meedenkt over een oplossing. Je hoeft niet zelf meteen een oplossing paraat te hebben.
- Denk met de leerling mee en realiseer je dat bij verschillende leerlingen bij eenzelfde probleem een andere oplossing kan passen. Denk bijvoorbeeld mee: 'Ik heb vaker gesprekken met kinderen gehad die niet elke dag een lunch mee konden nemen. Het ene kind vond het fijn dat ik ging praten met de ouders en toen hebben we samen een oplossing bedacht, en een ander vond het fijn als ik drie andere leerlingen vroeg om hun lunch te delen. Zo zijn er verschillende oplossingen. Wat zou jij fijn vinden?'
- Vraag de leerlingen zelf naar oplossingen voor problemen in de klas (zoals kinderen die geen lunch bij zich hebben of hun verjaardag niet kunnen vieren). Je kunt als leerkracht pijnlijke momenten voor zijn door aan alle leerlingen aan het begin van het schooljaar te vragen hoe jullie met elkaar willen omgaan in het delen van wat je hebt. Je kunt daar zelfs als school in overleg met

de ouders en/of de oudere leerlingen schoolbeleid van maken.

- Een aanbeveling van kinderen zelf (Missing Chapter Foundation, 2018): 'Andere kinderen moeten ook snappen dat niet iedereen alles kan doen en kopen. Praat erover in de klas zodat kinderen niet gepest worden of gaan pesten.'

Maak de handreiking bespreekbaar binnen jouw school, zodat je er samen over in gesprek en mee aan de slag kunt gaan. Deel jullie ervaringen vanuit de dagelijkse praktijk en deel de eigen goede voorbeelden. Maak je echt zorgen over een leerling? Neem dan in eerste instantie contact op met de ouders. Zoek ook naar ondersteuning via de jeugdverpleegkundige, welzijnsorganisatie of andere professionals die betrokken zijn bij jouw school. Ken de sociale kaart van jouw wijk/gemeente.

Werken vanuit de preventiegedachte

Laagdrempelige vindplekken waar bijna alle (jonge) kinderen en hun ouders komen, kunnen veel betekenen in de preventieve aanpak van geldzorgen. Naast het bespreekbaar maken, zelf de dingen te doen voor het kind/gezin die binnen jouw mogelijkheden liggen en door samenwerkingen aan te gaan met professionals uit andere domeinen om de (dreigende) geldzorgen aan te pakken. Zoek elkaar op. Vanuit het onderwijs kan er ook worden geïnvesteerd in een collectieve preventieve aanpak. Bijvoorbeeld:

- Klassikaal aandacht hebben voor armoede in het algemeen of voor het leren omgaan met geld, zodat kinderen van jongs af aan ►

*Leerkrachten
ervaren vaak drempels
om het over financiën
te hebben*

Investeer in een collectieve preventieve aanpak op armoedebestrijding

- ▶ leren dat over geld praten heel normaal is.
- Je kunt als school in overleg met de ouders, (oudere) leerlingen en eventueel ervaringsdeskundigen kijken wat je belangrijk vindt voor gezamenlijke momenten in de klas of op school (verjaardag vieren, delen van de lunch, et cetera) en dit opnemen in het schoolbeleid.
- Je kunt ouderavonden organiseren waarin je 'geld' of 'financiële gezondheid/fitheid' als thema neemt en externe professionals uitnodigt om hierover in gesprek te gaan met ouders.

Petra Kletter
is adviseur bij het NCJ met als expertise (kinder) armoede, kansrijke start, preventie, morele oordeelsvorming en waardengedreven vakmanschap

Al deze voorbeelden geven de kinderen en ouders het gevoel dat je op school ook terecht kunt als je vragen hebt over geld. Dat het normaal is om hun zorgen/stress te delen. Hiermee investeren we in preventie en daarmee voorkomen we stress in de gezinnen die te maken hebben met (dreigende) geldzorgen en zorgen we samen voor een (financieel) gezondere huidige en toekomstige generatie.

Als leerkracht maak je het verschil

Hoe had ik het gevonden als mijn leerkracht van de basisschool naar aanleiding van mijn thuissituatie mij de vraag had gesteld hoe het met mij ging? Ik denk dat ik een beetje zenuwachtig zou zijn geworden van de vraag, heel hard had gegiecheld en gezegd had dat het

Geef ouders en kinderen het gevoel dat je op school terecht kunt met vragen over geld

heel goed met mij ging. Dat was ook zo. Maar terugkijkend, had ik het wel gewaardeerd als iemand de moeite had genomen om even speciaal aan mij te vragen: 'Petra, hoe gaat het nu met jou?' Elk kind heeft iemand nodig die hem of haar ziet, hoort en begrijpt. Hopelijk ben jij die leerkracht die door het stellen van de eenvoudige vraag 'Hoe gaat het nu met jou?' het verschil maakt in het leven van dat kind.

De literatuurlijst en leestips zijn te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

HJK bestaat 50 jaar!

Wij vieren feest, vier je met ons mee?

Nog geen abonnement op HJK?

Ontvang 10 x HJK en lees onbeperkt online voor slechts € 79,95 per jaar.

En krijg nu het speciale 'Feest'-prentenboekenpakket cadeau!

Hierin zitten de volgende boeken:

- *Feest voor iedereen* van Francesca Pirrone (uitgever: Clavis Kinderboeken)
- *Alles is reden voor een feestje* van Monique Berndes (uitgever: De Vier Windstreken)
- *Nog 100 nachtjes slapen* van Milja Praagman (uitgever: Leopold)
- *Maximiliaan Modderman geeft een feestje* van Joukje Akveld (uitgever: Lannoo)